

URSZULA GRZEGA*

Katowice

POZIOM ŻYCIA LUDNOŚCI W POLSCE I UNII EUROPEJSKIEJ
W WARUNKACH KRYZYSU GOSPODARCZEGO

WYBRANE ZAGADNIENIA

STRESZCZENIE

Celem pracy było poznanie zmian w poziomie życia ludności Polski i Unii Europejskiej w latach 2008–2011 oraz określenie pozycji Polski wśród krajów UE na podstawie wybranych wskaźników syntetycznych.

Jednym z celów integracji Polski z UE była poprawa warunków życia ludności. Kryzys gospodarczy panujący na świecie wywołał wiele zmian w życiu społeczno-gospodarczym Europy, w tym zmiany w stopniu zaspokojenia potrzeb. Wpływ kryzysu na poziom życia ludności ma charakter niebezpośredni i odroczony w czasie. Najwięcej czasu jest potrzebne do rozpoznania oznak kryzysu w poziomie życia makropodmiotu, jakim jest ludność kraju ogółem.

Ogólnie kryzys wpływa na pogorszenie się sytuacji na rynku pracy i/lub sytuacji dochodowej ludności, w wyniku czego obniża się poziom zaspokojenia wybranych potrzeb konsumpcyjnych gospodarstw domowych i w efekcie poziom życia ludności danego kraju.

Słowa kluczowe: poziom życia, konsumpcja, wydatki, Unia Europejska

---

* Urszula Grzega, dr, Katedra Badań Konsumpcji, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, e-mail: ugrzega@ue.katowice.pl.

Wprowadzenie

Kryzys gospodarczy zapoczątkowany w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej w drugiej połowie 2007 roku z czasem rozprzestrzenił się na inne części świata i wywołał między innymi wiele zmian w życiu społeczno-gospodarczym Europy, w tym zmiany w stopniu zaspokojenia potrzeb jej mieszkańców. Gospodarka polska stanowi element organizmu europejskiego, jakim jest Unia Europejska. Jednym z celów akcesji Polski do Wspólnoty była poprawa poziomu życia ludności. Osiągnięcie tego celu umożliwia na przykład wykorzystanie funduszy strukturalnych i spójności przeznaczanych na wyrównywanie poziomu życia ludności państw „starej” i „nowej” Unii. Na obecny obraz poziomu życia ludności w Polsce i UE wpłynęło wiele czynników i uwarunkowań, w tym różnego typu przeobrażenia gospodarcze wywołane kryzysem europejskim z lat 2008–2011.

Zmiany w stopniu zaspokojenia potrzeb wywołane kryzysem nie są obserwowane bezpośrednio po rozpoznaniu pierwszych jego oznak, co wynika z charakteru kryzysu jako makrouwarunkowania poziomu życia ludności. Wpływ kryzysu określa się jako obiektywny, pośredni i najczęściej odroczoney w czasie. Jego działanie, jak również sposób jego postrzegania, jest różny wśród różnych podmiotów konsumpcji i zależy głównie od stopnia, w jakim zostały one dotknięte sytuacją kryzysową. Zasadniczo najwięcej czasu potrzeba do rozpoznania wpływu kryzysu na poziom życia makropodmiotu, jakim jest ludność danego kraju ogółem. Jeśli zaś chodzi o stopień zaspokojenia potrzeb gospodarstwa domowego, to wpływ kryzysu, mimo że niebezpośredni, może się okazać znaczący. Kryzys z czasem ogranicza możliwości konsumpcyjne, co najściślej się wiąże z wystąpieniem takiego zjawiska kryzysowego, jakim jest bezrobocie. Bezrobocie, a także niepewna sytuacja na rynku pracy oraz obawy o utratę zatrudnienia i pogorszenie sytuacji ekonomicznej podmiotu, znajdują wyraz w wydatkach konsumpcyjnych.

Główna zależność pomiędzy kryzysem gospodarczym a poziomem życia ludności kształtuje się zatem następująco: kryzys gospodarczy wpływa na pogorszenie się sytuacji na rynku pracy i/lub sytuacji dochodowej ludności, w wyniku czego obniża się poziom i/lub jakość zaspokojenia poszczególnych potrzeb konsumpcyjnych gospodarstw domowych i w efekcie poziom życia ludności danego kraju.

Zmiany w poziomie życia ludności można mierzyć za pomocą różnych mierników i wskaźników o charakterze cząstkowym i syntetycznym. Wykorzystując wybrane wskaźniki syntetyczne, za cel pracy przyjęto poznanie zmian

w poziomie życia ludności Polski i Unii Europejskiej w latach 2008–2011 oraz określenie pozycji Polski wśród krajów UE.

Zakres przestrzenny badań obejmuje obszar UE, czasowy – lata 2008–2011 (w niektórych przypadkach również 2012 rok). Do osiągnięcia założonego celu zostały wykorzystane informacje pochodzące ze źródeł wtórnych, zwłaszcza dane Eurostatu. Zastosowaną metodą badawczą należy określić jako analizę opisaną z elementami analizy ilościowej.

Opracowanie składa się z trzech części. Pierwsza z nich zawiera podstawowe kwestie terminologiczne dotyczące pomiaru poziomu życia ludności. W drugiej części porównano poziom życia ludności oraz poziom rozwoju gospodarek krajów UE na podstawie wskaźnika PKB *per capita*. W trzeciej części przedstawiono analizę porównawczą stopnia zaspokojenia potrzeb ludności na podstawie wskaźnika spożycia indywidualnego oraz wskaźnika żywnościowego. W podsumowaniu natomiast podjęto próbę oceny wpływu kryzysu gospodarczego panującego w Europie na poziom życia ludności w Polsce i UE oraz wyciągnięto wnioski z całości rozważań.

Pomiar poziomu życia ludności w ujęciu teoretycznym

Przez poziom życia ludności można rozumieć stopień zaspokojenia potrzeb ludzkich wynikający z konsumpcji dóbr materialnych i usług oraz z wykorzystania walorów środowisk naturalnego i społecznego¹. W zależności od rodzaju podmiotu przyjętego do badań, analizy poziomu życia mogą być prowadzone w skali makro- i mikroekonomicznej. Głównymi podmiotami badań poziomu życia są zatem ludność oraz gospodarstwa domowe.

Poziom życia ludności można mierzyć, używając wielu miar², które dzielą się według różnych kryteriów klasyfikacyjnych. Jednym z szeroko stosowanych

---

¹ C. Bywalec, S. Wydymus, *Poziom życia ludności Polski w porównaniu z krajami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, „*Ekonomista*” 1992, nr 5/6, s. 669.

² Miara to najbardziej ogólne określenie używane do obliczania stopnia zaspokojenia potrzeb ludności. Oprócz tego pojęcia w literaturze przedmiotu funkcjonują także określenia: „miernik” i „wskaźnik” poziomu życia. Miernik pełni bezpośrednią funkcję informującą, gdyż informuje konkretnie o tym, do czego się odnosi. Wskaźnik natomiast pełni funkcję pośrednią i wiąże badany problem z szerszym tłem. Mimo różnic w pojęciach, wszystkie wspomniane kategorie wykorzystywane są do pomiarów i ocen poziomu życia ludności. Wielu autorów traktuje je zamiennie, dlatego też i w tym opracowaniu będą one mieć charakter synonimów.

podziałów wyodrębnionych na podstawie liczby badanych elementów ujmowanych we wskaźniku jest podział na wskaźniki cząstkowe i syntetyczne.

Wskaźniki cząstkowe, zwane inaczej jednostkowymi czy szczegółowymi, w postaci jednej liczby przedstawiają wybrany do badań wąski wycinek rzeczywistości. Wskaźniki syntetyczne natomiast, także w postaci jednej wielkości, przedstawiają wynik wpływu wielu zmiennych, czyli różnych elementów badanej rzeczywistości. Mogą one mieć charakter wskaźników ilościowych, tak jak na przykład syntetyczny wskaźnik liczony metodą genewską, oraz wskaźników opartych na kategoriach wartościowych. Te ostatnie można podzielić dodatkowo na podstawowe wskaźniki systemu rachunków narodowych, na przykład wskaźnik globalnej wielkości spożycia, oraz zmodyfikowane mierniki systemu rachunków narodowych, na przykład miernik dobrobytu ekonomicznego MEW³.

Na potrzeby analizy przeprowadzonej w niniejszej pracy wykorzystane zostaną takie wskaźniki, jak: PKB *per capita*, wskaźnik spożycia indywidualnego oraz wskaźnik żywnościowy.

PKB *per capita* jest jednym z podstawowych mierników systemu rachunków narodowych i miarą kondycji gospodarek. Jego wielkość ogółem, *per capita*, wskaźniki dynamiki oraz struktury są uznawane za miary charakteryzujące rozwój społeczno-gospodarczy kraju, które pośrednio obrazują także zmiany poziomu życia ludności. W ocenie poziomu życia ludności PKB *per capita* ma charakter miary „wyjściowej”, gdyż to od niej zwykle rozpoczyna się wszelkie analizy o charakterze makroekonomicznym.

Za wykorzystaniem wskaźnika PKB *per capita* w badaniach poziomu życia i potraktowaniem go jako punktu wyjścia w porównaniach międzynarodowych przemawia fakt istnienia pozytywnej korelacji między wzrostem PKB a dobrobytem, na co wskazuje wiele badań prowadzonych przez polskich i zagranicznych naukowców.

Podstawową zaletą PKB jako miernika poziomu życia jest jego prostota, pewność obliczeń oraz obiektywizm⁴. Obrazuje on jednak tylko wartości przeciętne, które nie ujmują struktury wewnętrznej i dysproporcji między poszcze-

---

³ U. Grzega, *Poziom życia ludności w Polsce – determinanty i zróżnicowania*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2012, s. 87.

⁴ S. Gorobievschi, L. Nädrag, *The worldwide methodologies for assessing living standards*, „Economics, Management and Financial Markets” 2011, no. 6 (1), s. 640–649.

gólnymi grupami społecznymi⁵. Nie uwzględnia on takich aspektów poziomu życia, jak na przykład: warunki mieszkaniowe, środowisko naturalne, zaopatrzenie rynku, wartość czasu wolnego, wypoczynek. PKB nie opisuje także rozmiarów i jakości usług z takich dziedzin, jak: ochrona zdrowia, szkolnictwo, usługi kulturalne. Abstrahuje ponadto od warunków pracy zawodowej, poziomu samoobsługi w gospodarstwach domowych, czasu wolnego. PKB nie mierzy również wystarczająco dobrze dobrobytu jednostek i dlatego pomiar dokonany na jego podstawie należy uzupełniać innymi rachunkami, które bardziej niż na produkcji koncentrują się na dochodzie i konsumpcji osób⁶.

Liczne badania prowadzone na podstawie zużycia środków spożycia wskazują na znaczącą i stale rosnącą rolę konsumpcji w badaniach poziomu życia ludności. Argumenty teoretyczne na temat miar poziomu życia, związane z wykorzystaniem dochodu lub konsumpcji, prawie zawsze wypadają na korzyść konsumpcji⁷.

Jedną z syntetycznych miar obrazujących materialny poziom życia ludności jest wskaźnik globalnej wielkości spożycia. Spożycie wyrażone w wartości pieniężnej może obejmować wartość dóbr i usług materialnych oraz niematerialnych. Podstawowym zarzutem stawianym w odniesieniu do tego miernika jest trudność dokonania prawidłowej wyceny usług przekazywanych nieodpłatnie i częściowo odpłatnie. Wskaźnik ten nie uwzględnia także ruchu oszczędności, stanu zapasów,

---

⁵ Krytykę PKB jako miary rozwoju społecznego wyraża wielu uznanych i najbardziej szanowanych ekonomistów XX w., w tym laureaci Nagrody Nobla. Szczególnie istotny wkład wnieśli: Kuznets (1941), Hicks (1948), Galbraith (1958), Samuelson (1961), Mishan (1967), Nordhaus i Tobin (1972), Easterlin (1974), Huetting (1974), Hirsch (1976), Sen (1976), Scitovsky (1976), Daly (1977), Frank (1985, 2004), Hartwick (1990), Tinbergen i Huetting (1992), Arrowet i in. (1995), Weitzman i Lofgren (1997), Dasgupta i Maler (2000), Dasgupta (2001), Ng (2003), Kahneman, Krueger, Schkade, Schwarz, Stone (2004). W swych opracowaniach poruszali oni takie kwestie, jak: zasady prawidłowego rozliczania PKB, leksykograficzne preferencje związane z zaspokojeniem podstawowych potrzeb człowieka, empiryczne badania szczęścia, dystrybucję dochodów, uśredniony charakter miary, rozliczanie konsumpcji nierynkowej oraz dochodów nieformalnych, nieuwzględnianie w rachunku zewnętrznych czynników środowiskowych i wyczerpywanie się zasobów naturalnych. Szerzej: J. van den Bergh, *The GDP paradox*, "Journal of Economic Psychology" 2009, no. 30, s. 117–135; P. Dasgupta, K. Mäler, *Net national product, wealth, and social well-being*, "Environment and Development Economics" 2000, no. 5 (1–2), s. 69–93; Y. Ng, *From preference to happiness. Towards a more complete welfare economics*, "Social Choice and Welfare" 2003, no. 20, s. 307–350; D. Kahneman i in., *Toward national well-being accounts*, "American Economic Review. Papers and Proceedings" 2004, no. 94, s. 429–434.

⁶ H. Noll, *The Stiglitz-Sen-Fitoussi-report. Old wine in new skins? views from a social indicators perspective*, "Social Indicators Research" 2010, no. 102 (1), s. 111–116.

⁷ B. Chan Yin Fah, *Living standard, living level and economic wellbeing of older persons. Similarity and differences in measuring these concepts*, "Canadian Social Science" 2010, no. 6 (5), s. 145–150.

trwałych środków konsumpcyjnych gospodarstw domowych oraz nie informuje o strukturze spożywanych artykułów i usług. Pewnym rozwiązaniem jest zastosowanie miernika spożycia rozszerzonego, który dodatkowo obejmuje wartość pracy domowej gospodarstw wyrażonej w pieniądzu. Nie jest to także miernik doskonały, gdyż wyraża tylko te czynności, które przynoszą dodatni efekt w sferze poziomu życia. Ponadto bardzo trudno wycenić te czynności.

Najbardziej adekwatną miarą poziomu życia, którą można oprzeć na systemie rachunków narodowych, jest wskaźnik żywnościowy. Wyraża on udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem i jest jednym z podstawowych wskaźników tak dobrobytu, jak i poziomu życia ludności.

Już ponad 150 lat temu Ernst Engel zauważył, że wielkość dochodu określa materialny poziom życia ludności i kształtuje wydatki na żywność oraz pozostałe dobra. Zgodnie z prawem Engla wzrostowi dochodów towarzyszy zmniejszenie udziału wydatków na żywność. Niska wartość wskaźnika żywnościowego oznacza, że stosunkowo niewielka część dochodów ludności jest przeznaczana na żywność. Świadczy to o tym, że dane społeczeństwo jest zamożne, i odwrotnie⁸.

Podsumowując tę część rozważań, należy podkreślić, że opisane wskaźniki syntetyczne umożliwiają formułowanie syntetycznych opinii, dokonywanie porównań i ocen poziomu życia w analizach prowadzonych w przekrojach czasowych i przestrzennych (zwłaszcza w międzynarodowych analizach porównawczych). Wykorzystywane są także wtedy, gdy celem badawczym jest określenie dynamiki zmian rozwoju społecznego. W ograniczonym zakresie pozwalają też opisać strukturę badanego zjawiska oraz informują o tendencjach rozwojowych poszczególnych elementów poziomu życia⁹.

PKB jako ogólny wskaźnik poziomu życia ludności oraz miara rozwoju gospodarki

PKB jako miara poziomu życia ludności danego kraju najlepiej wyraża ów rozwój w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Analiza PKB *per capita* według parytetu siły nabywczej przedstawionej w relacji do średniej wartości w Unii Europejskiej wskazuje na postęp w rozwoju gospodarczym Polski, jaki dokonał

---

⁸ U. Grzega, *Poziom życia ludności...*, s. 170.

⁹ C. Bywalec, *Społeczne aspekty transformacji gospodarczej w Europie Środkowo-Wschodniej*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1998, s. 42.

się w latach 2008–2011. Od 2008 roku stosunek PKB *per capita* w Polsce do średniej wartości w UE wzrósł o 8 pkt proc. i ukształtował się na poziomie 64 w 2011 roku. Niestety, wartość ta wciąż kształtuje się znacznie poniżej średniego poziomu w UE. W roku kończącym okres prowadzonej analizy niższą wartość omawianego wskaźnika odnotowano jedynie w trzech krajach – w Bułgarii, na Łotwie i w Rumunii.

Tabela 1

PKB *per capita* w PPS w latach 2008–2011(UE-27 = 100)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011
UE-27	100	100	100	100	Luksemburg	263	255	267	271
Austria	124	125	127	129	Łotwa	58	54	54	58
Belgia	116	118	119	119	Malta	79	83	85	85
Bułgaria	43	44	44	46	Niemcy	116	115	119	121
Cypr	99	100	97	94	Polska	56	61	63	64
Dania	125	123	128	125	Portugalia	78	80	80	77
Estonia	69	63	63	67	Rep. Czeska	81	83	80	80
Finlandia	119	114	113	114	Rumunia	47	47	47	49
Francja	107	109	108	108	Słowacja	73	73	73	73
Grecja	93	94	87	79	Słowenia	91	87	84	84
Hiszpania	104	103	99	98	Szwecja	124	120	124	127
Holandia	134	132	131	131	Węgry	64	65	65	66
Irlandia	132	130	129	129	Wlk. Brytania	113	111	111	109
Litwa	61	55	57	66	Włochy	104	104	101	100

Źródło: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostęp 11.04.2013).

Mimo stosunkowo niskich wartości omawianej miary, należy podkreślić dodatnie tempo wzrostu PKB w Polsce w warunkach kryzysu panującego w UE (tabela 2). Na tle krajów unijnych w Polsce odnotowywano wzrost PKB we wszystkich latach badanego okresu, a w 2009 roku była wręcz jedynym krajem, spośród 27 państw UE, który zanotował wzrost.

Rok 2009 był wyjątkowo niekorzystny zarówno dla rozwoju gospodarek krajów UE, jak i warunków funkcjonowania podmiotów konsumpcji. PKB *per capita* dla UE-27 obniżył się aż o 4,3% w stosunku do roku poprzedniego. Wśród grupy krajów, w których odnotowano najwyższe spadki, znalazły się: Łotwa (-17,7%), Litwa (-14,8%), Estonia (-14,1%), Finlandia (-8,5%) i Słowenia (-7,8%). Kryzys panujący w Europie przyniósł spowolnienie polskiej gospodarki. Tempo wzrostu PKB obniżyło się do 1,6% wobec 5,1% w 2008 roku. Negatywny wpływ zjawisk

kryzysowych na sytuację w Polsce okazał się jednak znacznie słabszy niż w większości krajów UE. Czynniki przeciwdziałającymi wystąpieniu recesji w Polsce były między innymi: stosunkowo małe uzależnienie polskiej gospodarki od eksportu, duży i stabilny rynek wewnętrzny, który amortyzował wpływ popytu zewnętrznego, umiarkowany, w porównaniu z innymi krajami, poziom długu publicznego oraz poziom zadłużenia przedsiębiorstw i gospodarstw domowych z tytułu zaciąganych kredytów, osłabienie złotego, które zwiększało między innymi konkurencyjność polskich wyrobów na rynku krajowym oraz opłacalność eksportu, i napływ funduszy unijnych umożliwiających finansowanie inwestycji publicznych oraz prywatnych¹⁰. Z punktu widzenia ocen poziomu życia ludności spowolnienie gospodarcze, które wystąpiło w Polsce w 2009 roku, najbardziej przyczyniło się do pogorszenia sytuacji na rynku pracy oraz ograniczenia dostępności kredytów dla gospodarstw domowych.

Tabela 2

Zmiany PKB *per capita* w krajach UE w latach 2008–2012
(ceny stałe; rok poprzedni = 100)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
UE-27	0,3	-4,3	2,1	1,6	-0,3	Luksemburg	-0,7	-4,1	2,9	1,7	0,3
Austria	1,4	-3,8	2,1	2,7	0,8	Łotwa	-3,3 ^a	-17,7 ^a	-0,9 ^a	5,5 ^a	5,6
Belgia	1,0	-2,8	2,4	1,8	-0,2	Malta	3,9	-2,6	2,9	1,7	0,8
Bułgaria	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,8	Niemcy	1,1	-5,1	4,2	3,0	0,7
Cypr	3,6	-1,9	1,3	0,5	-2,4	Polska	5,1	1,6	3,9	4,3	2,0
Dania	-0,8	-5,7	1,6	1,1	-0,6	Portugalia	0,0	-2,9	1,9	-1,6	-3,2
Estonia	-4,2	-14,1	3,3	8,3	3,2	Rep. Czeska	3,1	-4,5	2,5	1,9	-1,3
Finlandia	0,3	-8,5	3,3	2,8	-0,2	Rumunia	7,3	-6,6	-1,1	2,2	0,7
Francja	-0,1	-3,1	1,7	1,7	0,0	Słowacja	5,8	-4,9	4,4	3,2	2,0
Grecja	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-6,4	Słowenia	3,4	-7,8	1,2	0,6	-2,3
Hiszpania	0,9	-3,7	-0,3	0,4	-1,4	Szwecja	-0,6	-5,0	6,6	3,7	0,8
Holandia	1,4	-3,8	2,1	2,7	0,8	Węgry	0,9	-6,8	1,3	1,6	-1,7
Irlandia	-2,1	-5,5	-0,8	1,4	0,9	Wlk. Brytania	-1,0	-4,0	1,8	1,0	0,3
Litwa	2,9	-14,8	1,5	5,9	3,6	Włochy	-1,2	-5,5	1,7	0,4	-2,4

^a Niepełne szeregi czasowe.

Źródło: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_k&lang=en (dostęp 11.04.2013).

¹⁰ *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju i województw w I półroczu 2009 roku*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009, s. 3.

W krajach UE, po silnym załamaniu gospodarczym w 2009 roku, kolejny rok przyniósł poprawę. PKB w UE-27 wzrósł w skali roku o 2,1%. Sytuacja w poszczególnych krajach była jednak silnie zróżnicowana. Wyodrębniła się grupa krajów o wysokim wzroście gospodarczym; wśród nich znalazły się: Szwecja (6,6%), Słowacja (4,4%), Niemcy (4,2%) i Polska (3,9%). Jednocześnie nadal istniała grupa krajów, w których utrzymywała się recesja, jak: Grecja (-4,9%), Rumunia (-1,1%), Łotwa (-0,9%), Irlandia (-0,8%) i Hiszpania (-0,3%).

Po ożywieniu, które można było zaobserwować w 2010 roku, w 2011 roku odnotowano ponowne osłabienie dynamiki wzrostu PKB w krajach UE (1,6-procentowy wzrost w stosunku do roku poprzedniego). Najgorzej sytuacja wyglądała w Grecji (-7,1%). Ujemne tempo wzrostu odnotowano także w Portugalii (-1,6%). Wśród krajów najszybciej rozwijających się znalazły się natomiast: Estonia (8,3%), Litwa (5,9%), Łotwa (5,5%) i Polska (4,3%). Wyniki gospodarcze Polski na tle innych krajów UE prezentowały się bardzo dobrze. Wynikało to ze stopniowej odbudowy potencjału polskiej gospodarki. Ponad 4-procentowy wzrost PKB w 2011 roku był głównie efektem wzrostu spożycia indywidualnego (o 3,1%) oraz inwestycji (o 8,7%). Tym samym głównym czynnikiem wzrostu gospodarczego był popyt wewnętrzny¹¹. Wciąż jednak utrzymywała się trudna sytuacja na rynku pracy. Stopa bezrobocia w Polsce, podobnie jak w całej UE, osiągnęła poziom 9,9% (najwyższe bezrobocie zanotowano w Hiszpanii – 22,9%, najniższe w Austrii – 4,1%)¹².

W roku 2012 odnotowano niewielki spadek PKB w krajach UE. Wyniósł on 0,3%. Najtrudniejsza sytuacja nadal utrzymywała się w Grecji (-6,4%), a w dalszej kolejności – w Portugalii (-3,2%), we Włoszech (-2,4%), na Cyprze (-2,4%) oraz w Słowenii (-2,3%). W porównaniu z rokiem poprzednim spadek PKB odnotowano również na Węgrzech, w Hiszpanii, Republice Czeskiej, Danii, Belgii i w Finlandii. Wśród krajów o najwyższej dynamice wzrostu ponownie znalazły się: Łotwa (5,6%), Litwa (3,6%), Estonia (3,2%), Słowacja (2%) i Polska (2,0%). Spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego w Polsce było efektem wpływu niekorzystnych uwarunkowań w gospodarce światowej i europejskiej. Nadal utrzymywały się trudności na rynkach pracy. Pogarszała się dynamika zatrudnienia oraz rosła stopa bezrobocia. Wciąż nasilały się także zjawiska

---

¹¹ *Analiza sytuacji gospodarczej Polski w 2011 r.*, Ministerstwo Gospodarki, Departament Strategii i Analiz, Warszawa 2012, s. 5.

¹² *Sytuacja społeczno-gospodarcza Polski w 2011 roku*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s. 10.

inflacyjne (ceny dóbr i usług konsumpcyjnych rosły, jednak nieco wolniej niż przed rokiem). Przeciętne wynagrodzenia brutto rosły wolniej niż rok wcześniej, przez co i siła nabywcza gospodarstw domowych była niższa w relacji do roku poprzedniego (0,2% wobec wzrostu o 0,9% w 2011 roku)¹³. Wszystko to łącznie, ze szczególnym uwzględnieniem stagnacji w dochodach podmiotów konsumpcji, wskazuje na brak poprawy w zakresie materialnych warunków życia. Zjawisko to dotyczyło zwłaszcza ludności zamieszkującej tak zwane słabsze regiony ekonomiczne, czyli regiony o szczególnie wysokim bezrobociu i niskich płacach.

Poziom życia ludności w świetle danych o spożyciu i wydatkach

Wielkość, tempo przemian i struktura konsumpcji sektora gospodarstw domowych to zasadnicze wskaźniki pozwalające stosunkowo obiektywnie ocenić poziom dobrobytu społeczeństwa. W metodologii Eurostatu wykorzystuje się w tym celu wskaźnik spożycia indywidualnego skorygowanego (AIC – *Actual Individual Consumption*). Obejmuje on wszystkie dobra i usługi skonsumowane przez ludność, niezależnie od źródła finansowania (prywatne lub publiczne). Część opłacana z dochodów rozporządzalnych, realizowana w ramach konsumpcji indywidualnej, jest określana w badaniach Eurostatu jako wydatki na spożycie ostateczne w sektorze gospodarstw domowych (HFCE – *Household Final Consumption Expenditure*). Kategoria ta obejmuje wszystkie wydatki ponoszone przez sektor gospodarstw domowych. Pozostałą część stanowią wydatki rządowe i wydatki organizacji pozarządowych między innymi na służbę zdrowia i edukację¹⁴.

Skutki kryzysu gospodarczego znalazły odzwierciedlenie w konsumpcji gospodarstw UE. Sektor gospodarstw domowych stanowi główny podmiot badań tej części rozważań. Z danych tabeli 3 wynika, że w latach 2008–2011 nastąpiło obniżenie spożycia państw UE ogółem. Większość państw unijnych musiała zredukować swoje wydatki i dostosować je do warunków panujących na rynkach krajowych. Sytuacja poszczególnych krajów była silnie zróżnicowana. Najgorzej

¹³ Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju rok 2012, GUS, Warszawa 2013, s. 4.

¹⁴ Dane wykorzystane w tej części opracowania pochodzą z baz Eurostatu prowadzonych w ramach europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych (ESA 95), opracowanego zgodnie z klasyfikacją spożycia indywidualnego według celu (COICOP – *Classification of Individual Consumption by Purpose*).

sytuacja wyglądała w 2009 roku. Największe spadki spożycia indywidualnego odnotowano w przypadku krajów bałtyckich (Łotwa -21,4%, Litwa -16,6% i Estonia -13,3%) oraz Rumunii (-10,1%). Liderem wśród krajów, w których odnotowano wzrost, była Polska (2,1%). Niewielki wzrost obserwowano także w Szwecji, Belgii, Austrii oraz w Niemczech.

Tabela 3

Zmiany w spożyciu indywidualnym w sektorze gospodarstw domowych w latach 2008–2011

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011
UE-27	-0,3	-2,1	1,8	-0,3	Luksemburg	3,3	-0,9	1,6	3,1
Austria	1,2	0,5	1,7	0,9	Łotwa	-5,6	-21,4	2,9	4,8
Belgia	2,0	0,6	2,5	0,1	Malta	2,5	-1,1	4,3	5,0
Bułgaria	1,4	-7,1	1,5	-0,6	Niemcy	0,7	0,2	1,2	1,6
Cypr	4,7	-8,5	2,0	1,6	Polska	5,7	2,1	3,2	2,5
Dania	-0,4	-4,0	2,0	-0,3	Portugalia	1,1	-2,4	2,1	-3,8
Estonia	-5,4	-13,3	-2,2	3,2	Rep. Czeska	1,6	0,0	1,1	0,5
Finlandia	2,1	-3,8	3,5	2,9	Rumunia	8,7	-10,1	-0,2	1,3
Francja	0,1	-0,1	1,2	0,5	Słowacja	5,9	-0,3	-0,5	-0,8
Grecja	4,3	-2,5	-6,5	-7,1	Słowenia	2,7	-0,4	1,9	1,0
Hiszpania	-0,8	-4,1	0,7	-0,3	Szwecja	0,1	0,7	3,4	2,0
Holandia	1,0	-2,4	0,9	-0,6	Węgry	-0,2	-5,7	-3,1	0,4
Irlandia	-1,4	-5,3	0,7	-0,7	Wlk. Brytania	-1,2	-2,3	1,6	-0,8
Litwa	3,2	-16,6	-3,3	7,3	Włochy	-1,0	-1,8	1,2	0,2

Źródło: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_co3_k&lang=en (dostęp 4.04.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11293_PLK_HTML.htm (dostęp 12.04.2013).

W kolejnych dwóch latach krajem, w którym nastąpiło największe obniżenie wskaźnika spożycia indywidualnego, była Grecja. Ogólnie spadek spożycia w Grecji w latach 2008–2011 wyniósł 15,3%, przy czym w ostatnim roku analizy aż 7,1%. W 2011 roku znaczny spadek odnotowano też w Portugalii (-3,8%). Zmalało spożycie w Wielkiej Brytanii, Słowacji, Irlandii, Bułgarii, Danii i Hiszpanii, były to jednak bardzo umiarkowane spadki (między -0,8% a -0,3). Jeśli zaś chodzi o kraje bałtyckie, to były one krajami, które najszybciej odrabiały straty poniesione w okresie wcześniejszym. W 2011 roku znalazły się one w czołówce państw, w których konsumpcja wzrosła najbardziej (Litwa 7,3%, Łotwa 4,8%, Estonia 3,2%). W grupie liderów wzrostu znalazły się także Malta (5%) oraz

Luksemburg (3,1%). Niewielki wzrost obserwowano w pozostałych państwach członkowskich.

Polska w obliczu kryzysu radziła sobie stosunkowo dobrze. Zaznaczyć jednak należy, że przy ogólnym wzroście konsumpcji, jaki miał miejsce w latach 2008–2011, w ostatnim roku analizy wzrost ten wyniósł tylko 2,5%. Podobną sytuację można było zaobserwować w krajach Europy Zachodniej, zwłaszcza w Luksemburgu, Belgii, Austrii oraz w Szwecji i Danii. Inaczej jednak sytuacja wygląda, gdy zostanie przeanalizowana faktyczna wartość konsumpcji sektora gospodarstw domowych przeliczona na siłę nabywczą waluty w danym kraju. Ludność z wymienionych krajów jest statystycznie dwa, a w przypadku Luksemburga prawie trzy razy zamożniejsza niż w Polsce, która zajmuje w rankingu bardzo niskie miejsce, niższe nawet niż Grecja. Wśród państw, których obywatele najmniej wydali, poza Polską znalazły się Łotwa, Estonia i Węgry, a także najprawdopodobniej Bułgaria i Rumunia (dostępne są tylko dane za 2010 rok).

Zmianie w poziomie i tempie przemian spożycia indywidualnego sektora gospodarstw domowych towarzyszyła także zmiana jej struktury (tabela 4). Ogólnie w latach 2008–2011 zaobserwowano wzrost udziału wydatków na utrzymanie mieszkania i nośniki energii. Najbardziej skutki kryzysu odbiły się natomiast na wielkości wydatków na wyposażenie mieszkania. I tak, w krajach UE ogólny udział wydatków mieszkaniowych, na które składają się wydatki na utrzymanie mieszkania i nośniki energii, wyposażenie oraz prowadzenie gospodarstwa domowego, wzrósł o 1 pkt proc. O wzroście tym zdecydowały głównie wydatki na czynsze oraz nośniki energii. Nieznacznie wzrosły także wydatki na zdrowie, a także napoje alkoholowe, wyroby tytoniowe i narkotyki. Spadły natomiast na transport i łączność, rekreację i kulturę, odzież i obuwie, restauracje i hotele oraz inne towary i usługi. Na tym samym poziomie ukształtowały się natomiast wydatki na żywność oraz edukację. Ogólnie, mimo że zmiany w strukturze wydatków konsumpcyjnych w sektorze gospodarstw domowych nie są duże (wzrosty nie przekroczyły 1%, a spadki 0,5%), świadczą one o ograniczaniu wydatków swobodnego wyboru kosztem wydatków podstawowych.

Jeśli chodzi o zmiany w strukturze spożycia indywidualnego, jakie wystąpiły w tym czasie w Polsce, to – podobnie jak w UE-27 – można było zaobserwować wzrost wydatków mieszkaniowych (o 0,8 pkt proc.) oraz wydatków na zdrowie (o 0,6 pkt. proc.). Dodatkowo wzrosły także wydatki na transport i łączność, rekreację i kulturę oraz odzież i obuwie. Spadły natomiast, i była to największa różnica, wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe (o 1,3 pkt

proc.), inne towary i usługi (o 0,7 pkt. proc.), napoje alkoholowe oraz wyroby tytoniowe i narkotyki (0,1 pkt. proc.). Na stałym poziomie ukształtowały się natomiast wydatki na restauracje i hotele oraz na edukację.

Tabela 4

Struktura spożycia indywidualnego w sektorze gospodarstw domowych w Polsce i UE w latach 2008–2011 (w %; spożycie ogółem = 100)

Wyszczególnienie	2008		2009		2010		2011	
	Polska	UE-27	Polska	UE-27	Polska	UE-27	Polska	UE-27
żywność i napoje bezalkoholowe	20,2	12,9	20,1	13,1	19,6	12,9	18,9	12,9
napoje alkoholowe, wyroby tytoniowe i narkotyki	6,6	3,4	7,0	3,5	6,8	3,5	6,5	3,6
odzież i obuwie	4,1	5,4	3,9	5,4	1,1	5,3	4,2	5,3
użytkowanie i wyposażenie mieszkania ^a	27,9	28,3	28,8	28,8	28,6	29,4	28,7	29,3
zdrowie	3,9	3,5	4,2	3,7	4,1	3,7	4,5	3,6
transport i łączność	12,4	16,1	12,2	15,9	12,4	15,8	12,9	15,8
rekreacja i kultura	7,6	9,2	7,7	9,1	7,8	8,9	7,7	8,8
edukacja	1,2	1,1	1,2	1,1	1,3	1,1	1,2	1,1
restauracje i hotele	2,8	8,7	2,9	8,5	2,8	8,5	2,8	8,6
inne towary i usługi	13,3	11,4	12,0	11,0	12,5	10,9	12,6	10,9

^a Obejmuje: utrzymanie mieszkania, nośniki energii, wyposażenie i prowadzenie gospodarstwa domowego.

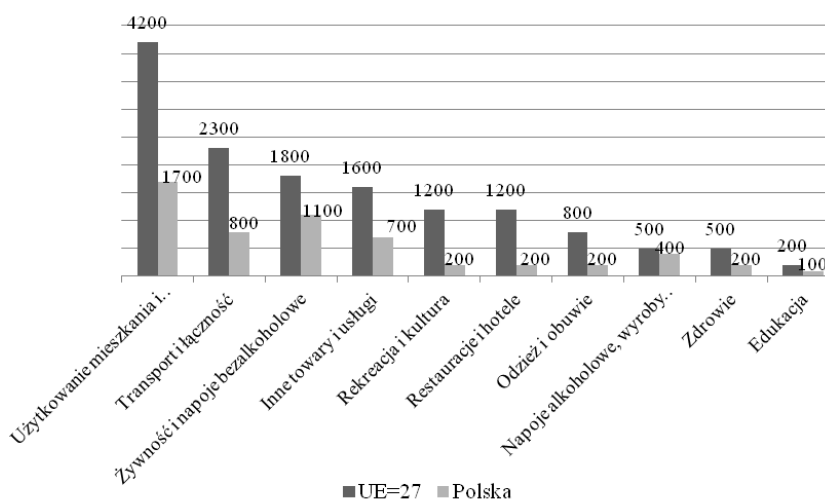
Źródło: *Polska w Unii Europejskiej*, GUS, Warszawa 2010–2012; <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostęp 6.04.2013).

Z danych zawartych w tabeli 4 wynika, że struktura spożycia indywidualnego polskich gospodarstw domowych wciąż różni się od struktury spożycia gospodarstw UE ogółem. Przede wszystkim znacznie większy udział stanowią w niej wydatki na żywność. Polacy więcej wydają także na używki, zdrowie oraz inne towary i usługi konsumpcyjne. Zdecydowanie mniej natomiast na restauracje i hotele, a następnie transport i łączność, odzież i obuwie oraz rekreację i kulturę. Najbardziej zbliżony element struktury spożycia indywidualnego sektora gospodarstw domowych Polski i UE-27 stanowi użytkowanie mieszkania i jego wyposażenie oraz edukacja.

Badanie struktury spożycia indywidualnego pozwala na bardziej szczegółową analizę wpływu kryzysu na konsumpcję gospodarstw domowych wcho-

dzących w skład UE-27. Skupiając się tylko na danych za 2009 rok, który jest uznawany za najbardziej kryzysowy, można zauważyć, że wydatki na utrzymanie mieszkania i nośniki energii oraz na żywność i napoje bezalkoholowe oraz zdrowie, łącznie i edukację mniej dotknął kryzys niż wydatki ogółem. Najbardziej znaczący wpływ kryzysu można było natomiast obserwować w przypadku wydatków na wyposażenie mieszkania, restauracje i hotele, rekreację i kulturę oraz inne towary i usługi konsumpcyjne.

Ogólnie spożycie indywidualne *per capita* w większości krajów UE stanowiło około 70% PKB (71,4% dla UE-27 w 2011 roku). Jak już wcześniej wspomniano, istnieją jednak duże różnice między poziomem faktycznej konsumpcji indywidualnej *per capita* w euro (dane za 2011 rok) – od 34 000 euro w Luksemburgu i 29 800 euro w Danii do 3700 euro w Bułgarii i 6400 euro na Węgrzech (średnia w Unii wyniosła 20 300 euro, dla Polski brakuje danych w tym układzie)¹⁵.

Rys. 1. Poziom wydatków konsumpcyjnych w Polsce i w UE w 2011 r. w euro w przeliczeniu na jednego mieszkańca

Źródło: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostęp 6.04.2013).

Mając na uwadze wymienione wartości oraz dane zaprezentowane na rysunku 1, widzimy, że w gospodarstwach domowych UE ogółem w 2011 roku

¹⁵ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostęp 15.04.2013).

przeznaczono na cele mieszkaniowe 4200 euro (w przeliczeniu na jednego mieszkańca), z tego 3400 euro na utrzymanie mieszkania i nośniki energii. Drugą co do wielkości grupę stanowiły wydatki na transport i łączność – 2300 euro, z czego 1900 euro przeznaczano na sam transport. Trzecią grupę wydatków stanowiły wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe (1800 euro). Te trzy grupy stanowiły prawie 60% wydatków ogółem gospodarstw UE. Pozostała część obejmowała wydatki na rekreację i kulturę, restauracje i hotele, odzież i obuwie, zdrowie, napoje alkoholowe, wyroby tytoniowe i narkotyki, edukację i inne towary oraz usługi (które obejmują na przykład koszty usług ubezpieczeniowych i finansowych). Dla porównania pokazano także bezwzględną wartość wydatków przeznaczanych na zakup poszczególnych dóbr i usług w Polsce. Największe dysproporcje widać w zakresie wydatków na rekreację i kulturę, restauracje i hotele, odzież i obuwie.

Cennych informacji na temat poziomu życia ludności danego kraju dostarcza analiza wskaźników żywnościowych. Wskaźnik żywnościowy wyraża procentowy udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w wydatkach ogółem w sektorze gospodarstw domowych. Liczony jest z dochodów osobistych, w cenach bieżących.

Analizując dane z tabeli 5, widzimy, że przeciętny udział wydatków żywnościowych w UE wynosi 12,9%. Nietrudno zauważyć także, że państwa z południowej i wschodniej Europy przekraczają średni dla państw UE-27 udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe. Najwyższym udziałem wydatków żywnościowych cechują się Łotwa i Estonia (około 20%), najniższym – Luksemburg, Wielka Brytania i Austria (poniżej 10%). W Polsce z roku na rok obserwuje się spadek udziału wydatków żywnościowych, niemniej jednak wciąż przewyższa on znacznie przeciętne wartości dla UE. Stosunkowo wysokim wskaźnikiem żywnościowym cechują się także: Litwa, Rumunia, Bułgaria, Słowacja, Węgry i Portugalia. Spośród państw, które przystąpiły do Unii Europejskiej po 1 maja 2004 roku, tylko w jednym przypadku udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem kształtuje się poniżej przeciętnego poziomu w UE – na Cyprze. Wśród państw tak zwanej starej Unii krajami, w których udział wydatków na żywność przekracza wartość przeciętną dla UE, są: Portugalia, Grecja, Włochy, Hiszpania, Francja oraz Belgia, przy czym tylko w Grecji obserwuje się stały wzrost wartości omawianej miary (w latach 2008–2011 zwiększyła się ona o 1,6 pkt proc.). Wzrost udziału wydatków na żywność w wydatkach ogółem świadczy w przypadku Grecji o pogorszeniu poziomu życia jej mieszkańców. Znacznie

wyższe, w porównaniu ze średnią unijną, wartości wskaźnika żywnościowego dla „nowych” członków UE także świadczą o niższym poziomie życia mieszkańców tych krajów. Jednak powolny, aczkolwiek systematyczny spadek wartości omawianej miary wskazuje na stopniową poprawę sytuacji.

Tabela 5

Wskaźnik żywnościowy w sektorze gospodarstw domowych w latach 2008–2011

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011
UE-27	12,9	13,0	12,9	12,9	Luksemburg	8,7	8,8	8,7	8,5
Austria	10,3	10,2	10,0	9,9	Łotwa	18,1	18,9	18,9	19,9
Belgia	13,3	13,9	13,7	13,4	Malta	16,4	15,8	15,1	15,2
Bułgaria	19,8	18,2	18,8	–	Niemcy	11,3	11,5	11,4	11,5
Cypr	12,7	12,4	12,5	12,6	Polska	20,2	20,1	19,6	18,9
Dania	11,4	11,6	11,3	11,4	Portugalia	16,6	16,9	16,4	16,8
Estonia	19,6	20,9	20,1	19,8	Rep. Czeska	14,9	14,1	14,1	14,5
Finlandia	12,4	12,9	12,3	12,2	Rumunia	28,0	27,5	27,5	–
Francja	13,4	13,5	13,5	13,5	Słowacja	17,5	17,4	17,3	17,4
Grecja	14,6	15,3	15,8	16,2	Słowenia	14,6	14,5	14,5	14,8
Hiszpania	13,7	13,9	14,1	–	Szwecja	12,3	12,6	12,2	12,2
Holandia	11,3	11,7	11,7	11,8	Węgry	17,5	17,0	16,8	17,1
Irlandia	9,6	10,1	9,7	10,4	Wlk. Brytania	9,0	9,3	9,1	9,1
Litwa	24,8	25,4	–	–	Włochy	14,6	14,8	14,5	14,2

Źródło: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostęp 6.04.2013); http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11293_PLK_HTML.htm (dostęp 12.04.2013).

Podsumowując, wpływ kryzysu gospodarczego na poziom i strukturę konsumpcji indywidualnej gospodarstw domowych można określić jako stosunkowo umiarkowany, aczkolwiek rosnący. Porównując wskaźniki dynamiki spożycia indywidualnego gospodarstw domowych ze wskaźnikami dynamiki PKB *per capita*, należy zaznaczyć, iż w najgorszym roku kryzysu – w 2009, kiedy to spadek PKB wyniósł 4,3%, spożycie indywidualne spadło o 2,1%. Pamiętać jednak trzeba, że wpływ kryzysu na konsumpcję uwidacznia się zwykle po pewnym czasie. Ostatni rok prowadzonej analizy przyniósł spadek konsumpcji podobny do spadku PKB *per capita*, czyli mniejszy od spodziewanego. Oznacza to, że wpływ kryzysu finansowego i gospodarczego na konsumpcję indywidualną w krajach UE był dość stonowany. Był on jednak z pewnością różny w zależności od grupy wydatków oraz kraju analizy. Przykładowo, podobny spadek konsumpcji gospodarstw domowych można było obserwować na Litwie (-15,5%), Łotwie (-15,3%),

w Grecji (-15,3%) i w Estonii (-12,6%). Niemniej jednak największe ograniczenia w zakresie wydatków na tak zwane inne towary i usługi konsumpcyjne (-27,7%), transport (-26%) i żywność (-21,6%) wystąpiły na Litwie. Na Łotwie najbardziej zmniejszył się udział wydatków na edukację (-45,6%), odzież i obuwiu (-36,4%) i zdrowie (-26,6%), podczas gdy gospodarstwa w Estonii najbardziej ograniczyły wydatki na edukację (-31%), rekreację (-27,7%) i inne towary oraz usługi (-25,6%). Spadek wszystkich kategorii wydatków konsumpcyjnych można było obserwować w Grecji. Grecy najbardziej jednak ograniczyli wydatki na odzież (-28,6%), transport (-37,5%), komunikację (-28,3%) oraz wyposażenie mieszkań (-26,6%)¹⁶. Ogólnie należy uznać, że stracili oni najwięcej na skutek nękającego Europę kryzysu.

Podsumowanie

Poziom życia ludności Unii Europejskiej jest silnie zróżnicowany przestrzennie, co między innymi wynika z ogólnego rozwoju społeczno-gospodarczego państw. Poszczególne kraje różnią się między sobą posiadanymi zasobami, a te, jak wiadomo, określają możliwości zaspokojenia potrzeb. Z tego właśnie powodu warunki życia państw wchodzących w skład UE, w tym bezpośrednio sąsiadujących ze sobą, mogą być zupełnie odmienne. Istnieją kraje cechujące się relatywnie wysokim stopniem zaspokojenia potrzeb swoich mieszkańców w porównaniu z innymi (na przykład Luksemburg). Mają one bardziej nowoczesną strukturę gospodarki, która tworzy lepsze warunki do zaspokojenia potrzeb ich mieszkańców. Jednocześnie istnieją kraje (na przykład Rumunia), które ze względu na brak środków i niski potencjał rozwojowy tworzą warunki sprzyjające pogłębianiu się różnic strukturalnych, przyczyniając się tym samym do zwiększania dysproporcji w poziomie życia ludności UE.

Kryzys jako makrouwarunkowanie poziomu życia ludności zwykle wiąże się z sytuacją ekonomiczną krajów bardziej rozwiniętych. Wyjaśnia to skalę rozprzestrzeniania się kryzysu zapoczątkowanego w USA, który ostatecznie wpłynął na sytuację panującą w Europie, stwarzając tym samym realne zagrożenie dla warunków funkcjonowania podmiotów konsumpcji. Spowolnienie gospodarcze dotknęło w różnym stopniu podmioty funkcjonujące na rynku europejskim.

---

¹⁶ C. Gerstberger, D. Yaneva, *Analysis of EU-27 household final consumption expenditure*, "Statistics in focus Eurostat" 2013, no. 2, s. 2–7.

Dla podmiotów konsumpcji szczególnie dotkliwe okazało się zmniejszenie się liczby miejsc pracy, „obawa o jutro” oraz stagnacja dochodów.

Jednoznaczna ocena wpływu kryzysu gospodarczego na poziom życia ludności UE jest skomplikowana. Najprościej ujmując, kryzys ów przełożył się na decyzje konsumenckie, co znalazło wyraz w częściowym zmniejszeniu się konsumpcji. Obniżenie tempa wzrostu dochodów rozporządzalnych wraz z niepewnością zatrudnienia i ogólnej sytuacji gospodarczej krajów spowodowało wyhamowanie tempa wzrostu wydatków konsumpcyjnych. Niższy popyt na dobra oraz usługi powodował zaś zmniejszone zapotrzebowanie na pracę, co wywołało dalsze pogorszenie sytuacji panującej na europejskich rynkach pracy. Obserwowany w latach 2008–2011 w UE wzrost udziału wydatków na utrzymanie mieszkania i nośniki energii, zdrowie, a także żywność (w 2009 roku), czyli wydatków podstawowych, oraz ograniczenie wydatków na odzież i obuwie, wyposażenie mieszkań, rekreację i kulturę, restauracje i hotele, czyli wydatków swobodnego wyboru, wskazuje pośrednio na negatywny wpływ kryzysu gospodarczego na stopień zaspokojenia potrzeb ludności UE. Wydatki o charakterze elementarnym są zasadniczo bardziej odporne na recesję gospodarczą niż wydatki ponadpodstawowe, których spadek świadczy o oszczędnościach czynionych pod wpływem niestabilnej sytuacji rynkowej. O braku poprawy w omawianej kwestii świadczy także stabilizacja wskaźnika żywnościowego na niezmiennym, od kilku lat, poziomie wynoszącym 12,9%.

Jeśli chodzi o sytuację w Polsce, to ogólnie wzrost bezrobocia i spowolnienie tempa wzrostu wynagrodzeń wpłynęły na warunki życia polskich podmiotów konsumpcji, szczególnie tych bezpośrednio dotkniętych problemem. Mimo jednak spowolnienia w gospodarce, Polska uniknęła ujemnej dynamiki PKB w sytuacji, gdy w wielu innych krajach europejskich wystąpiła głęboka recesja. Ogólnie na podstawie analizy przyjętych do badań wskaźników można uznać, że w 2011 roku poziom życia ludności w Polsce osiągnął stan wyższy od stanu z 2008 roku. Potwierdzają to zarówno dane dotyczące PKB, jak i pozytywne zmiany w poziomie i strukturze spożycia indywidualnego. O wyższym stopniu zaspokojenia potrzeb ludności Polski świadczą przede wszystkim: dodatnie tempo wzrostu spożycia indywidualnego sektora gospodarstw domowych, obniżenie wskaźnika żywnościowego oraz wzrost udziału wydatków swobodnego wyboru. Wpłynęło to w pewnym stopniu na upodobnienie się struktury spożycia Polaków do struktury spożycia państw wyżej rozwiniętych. Wciąż jednak widać znaczne różnice na niekorzyść ludności Polski. Dodatkowo trzeba pamiętać

tać, że w warunkach spowolnienia gospodarczego poprawa stopnia zaspokojenia potrzeb Polaków była wynikiem inercji wywołanej dynamiką lat poprzednich, a skutki kryzysu gospodarczego w Europie mogą się dopiero ujawnić w perspektywie kilku lat, tak w poziomie życia ogółem, jak i w poszczególnych jego elementach.

Bibliografia

- Analiza sytuacji gospodarczej Polski w 2011 r.*, Ministerstwo Gospodarki, Departament Strategii i Analiz, Warszawa 2012.
- Bergh J. van den, *The GDP paradox*, "Journal of Economic Psychology" 2009, no. 30.
- Bywalec C., *Spoleczne aspekty transformacji gospodarczej w Europie Środkowo-Wschodniej*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1998.
- Bywalec C., Wydymus S., *Poziom życia ludności Polski w porównaniu z krajami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, „*Ekonomista*” 1992, nr 5/6.
- Chan Yin Fah B., *Living standard, living level and economic wellbeing of older persons. Similarity and differences in measuring these concepts*, "Canadian Social Science" 2010, no. 6 (5).
- Dasgupta P., Mäler K., *Net national product, wealth, and social well-being*, "Environment and Development Economics" 2000, no. 5(1–2).
- Gerstberger Ch., Yaneva D., *Analysis of EU-27 household final consumption expenditure*, "Statistics in focus Eurostat" 2013, no. 2.
- Gorobievski S., Nădrag L., *The worldwide methodologies for assessing living standards*, "Economics, Management and Financial Markets" 2011, no. 6 (1).
- Grzega U., *Poziom życia ludności w Polsce – determinanty i zróżnicowania*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2012.
- http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_co3_k&lang=en, (dostęp 4.04.2013).
- http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_k&lang=en (dostęp 11.04.2013).
- <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostęp 11.04.2013)
- <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostęp 6.04.2013)
- http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11293_PLK_HTML.htm (dostęp 12.04.2013)
- Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju rok 2012*, GUS, Warszawa 2013.
- Kahneman D., Krueger A., Schkade D., Schwarz N., Stone A., *Toward national well-being accounts*, "American Economic Review. Papers and Proceedings" 2004, no. 94.

- Ng Y., *From preference to happiness. Towards a more complete welfare economics*, "Social Choice and Welfare" 2003, no. 20.
- Noll H., *The Stiglitz-Sen-Fitoussi-report. Old wine in new skins? Views from a social indicators perspective*, „Social Indicators Research” 2010, no. 102 (1).
- Polska w Unii Europejskiej*, GUS, Warszawa 2010–2012.
- Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju i województw w I półroczu 2009 roku*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009.
- Sytuacja społeczno-gospodarcza Polski w 2011 roku*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

**STANDARD OF LIVING IN POLAND
AND THE EUROPEAN UNION
IN TIMES OF THE ECONOMIC CRISIS**

SUMMARY

The aim of the research was to know the changes in the standards of living of people in Poland and the European Union in the years 2008-2011 and determining the position of Poland among the European Union countries.

One of the aims of integration of Poland and the European Union was to improve the standards of living. The economic crisis present in the world contributed to a number of changes in socio-economic life of Europe including the changes connected with the level of meeting needs. The impact of the crisis on the living standards is indirect and postponed in time. It takes the most time to know its impact on the standards of living of total population of the country. Generally, the crisis affects the deterioration of the situation on a job market and /or the income situation of the population which results in the lowering of the level of meeting the chosen consumption needs of households and consequently lowers the standards of living of population.

Keywords: standard of living, consumption, expenditures, European Union